

The Impact of Socio-Political Events (۱۹۶۰s–۱۹۹۰s) on Contemporary Dari Poetry in Afghanistan

Shamsuzzuha Sadeqi^۱ , Zahra Ekhteyari^۲ , Mohammad Jafar Yahaqi^۳

۱. PhD student, Department of Persian Language and Literature, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Khorasan Razavi, Iran. E-mail: shams.sadeqi۱۹۸۰@gmail.com

۲. Corresponding Author, Professor, Department of Persian Language and Literature, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Khorasan Razavi, Iran. E-mail: ekhtiari@um.ac.ir

۳. Professor, Department of Persian Language and Literature, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Khorasan Razavi, Iran. E-mail: mjyahaghi@gmail.com

DOI: [10.22034/perlit.2026.79087.3873](https://doi.org/10.22034/perlit.2026.79087.3873)

Article Info

Article type:

Research Article

Keywords:

contemporary Afghan poetry, political events, Seventh of Saur, (April ۲۷), Union of Writers.

ABSTRACT

This study examines how contemporary Persian-Dari poetry reflects political, social, and cultural developments in Afghanistan between the ۱۹۶۰s and the ۱۹۹۰s. It argues that poets responded divergently to these transformations according to their ideological positions: while some aligned with state-sponsored discourse and contributed to the reproduction of official ideology, others articulated resistance through symbolic and multi-layered poetic language. Beyond its aesthetic function, poetry in this period emerged as a significant medium of socio-political engagement and a repository of collective memory. It was also instrumentalized for political propaganda through the translation of Russian literary works and the institutional activities of the Writers' Union of the People's Democratic Party, whereas independent and dissident poets voiced protest and resistance against dominant power structures. Adopting a historical-analytical approach and drawing on a systematic study of poetic texts alongside relevant historical sources, this study offers a comprehensive and comparatively novel analysis of the representation of political and social events in contemporary Afghan poetry. It advances the field by integrating discursive, linguistic, and socio-historical perspectives within a unified analytical framework, thereby providing a nuanced understanding of the dynamic interplay between poetry, ideology, and historical experience across multiple poetic currents.

Cite this article: Sadeqi, Sh., Ekhteyari, Z., Yahaqi, M.J. (۲۰۲۰). Influential Political-Social Events of the (۱۹۶۰s to ۱۹۹۰s) on Contemporary Afghanistan Poetry. *Persian Language and Literature*, ۷۹ (۲۰۳), ۱-۱۹.
<http://doi.org/10.22034/perlit.2026.79087.3873>

© The Author(s).

Publisher: University of

Tabriz.

Extended Abstract

Introduction

Contemporary Afghan poetry, from the ۱۹۶۰s to the ۱۹۹۰s was shaped within a context of profound political and social transformations. Major events, such as the demonstrations of ۳ Aqrab ۱۳۴۴ SH (October ۲۴, ۱۹۶۵), the coup of ۷ Saur ۱۳۵۷ SH (April ۲۷, ۱۹۷۸), the Soviet invasion, the popular uprising of Herat on ۲۴ Hoot ۱۳۵۷ SH (March ۱۴, ۱۹۷۹), and the subsequent civil wars- not only transformed the country's political structure but also exerted a direct influence on the formation of poetic language, imagination, and discourse. During this period, poetry moved beyond its purely aesthetic function and emerged as a medium of protest, resistance, political mobilization, and the construction of collective memory.

Despite existing studies on socialist poetry and the social dimensions of poetry in the ۱۳۴۰s to ۱۳۷۰s SH (۱۹۶۰s to ۱۹۹۰s), a comprehensive analysis that examines the reflection of political and social events across the full spectrum of poetic movements-including leftist, Islamic, and independent currents-remains lacking. The present study addresses this gap by investigating how these events are represented in contemporary Persian-language poetry of Afghanistan and by exploring the relationship between political and social developments and the structural and linguistic transformations of poetry.

Literature Review and Methodology

Existing scholarship on modern Afghan poetry has explored important aspects of the field but often within partial or ideologically narrow frameworks. Tabesh (۲۰۱۴), in *Political Crises of Afghanistan in Contemporary Dari Poetry*, examines committed poetry through political crisis theory, highlighting authoritarianism, war, displacement, and inequality as key determinants, yet primarily focusing on content. Naderi (۲۰۲۰), in *Resistance Poetry and Its Characteristics in Afghanistan*, defines resistance poetry as a direct response to historical events, especially jihad and anti-Soviet struggle, emphasizing its communicative function, but underrepresenting the mediating role of language, form, and ideology. Farhang (۱۹۸۸), in *Afghanistan in the Last Five Centuries*, reconstructs the ۳rd of Aqrab ۱۳۴۴ (۲۴ October ۱۹۶۵) using archival sources, providing essential historical context but overlooking literary repercussions. Poetic representations of this event, especially among leftist poets, often amplify ideological perspectives, revealing a gap between historical record and literary expression. Ahmadzai (۲۰۱۲), Hedayat and Qasemzadeh (۲۰۲۵), and Salek et al. (۲۰۲۲) focus on socialist poetry with predominantly descriptive analyses, lacking comparative depth. A significant gap remains: no study systematically examines both poles of modern Afghan poetry—official/state-sponsored and resistance—while accounting for the role of cultural institutions and Russian translations. This study addresses this gap by employing a sociological approach to analyze how socio-political events shape poetic discourse and how poetry contributes to forming political narratives in Afghanistan.

Discussion

This research demonstrates that Afghan contemporary Persian poetry from the ۱۹۶۰s to the ۱۹۹۰s functioned not merely as an aesthetic phenomenon but as a dynamic historical discourse shaped by and shaping political realities. Major events, including the demonstrations of ۳ Aqrab ۱۳۴۴ SH (October ۲۴, ۱۹۶۵), the Soviet invasion, and popular uprisings, profoundly influenced thematic, linguistic, and symbolic dimensions of poetry. A key finding is the discursive duality: regime-affiliated poetry, employing simplified symbols and propaganda, reproduced official ideology, while resistance poetry, with multi-layered symbolism, reflected collective suffering and expanded critical and protest horizons,

highlighting differences in both ideology and aesthetic strategies. Cultural institutions, notably the Writers' Union and Russian translations, decisively shaped official poetry. Independent and dissident poets adapted their expression to production conditions: domestic poetry, constrained by censorship and exposure to violence, became symbolic, condensed, and multi-layered, whereas émigré poetry, relatively free from restrictions, adopted explicit and direct forms. Historical and social conditions thus crucially influenced poetic structure and discourse. From a literary-sociological perspective, poetry of this period not only mirrored events but actively produced meaning, mobilized collective consciousness, and consolidated historical memory, marking a shift from aesthetic to committed, event-driven literary functions. Ultimately, contemporary Afghan poetry emerges as a meeting point of history, ideology, and aesthetics, a discursive, multi-layered field, where poetic texts serve as arenas for confrontation between power and resistance, representation of collective memory, and understanding the intertwined history of culture and politics in Afghanistan.

Conclusion

This research demonstrates that contemporary Afghan poetry from the ۱۹۶۰s to the ۱۹۹۰s transcended purely aesthetic functions to serve as a key instrument of socio-political engagement and collective memory. Poetry of this period was characterized by a dual discursive structure: government-affiliated poetry, using sloganistic language and conventional symbols, legitimized official ideology, while resistance poetry, employing multi-layered symbolism and critical expression, voiced opposition to tyranny, occupation, and violence. A further distinction emerged between domestic and exile resistance poetry: domestic works, constrained by censorship and proximity to events, became symbolic, condensed, and multi-layered, whereas exile poetry, relatively free from such constraints, adopted explicit, rhetorical forms emphasizing alienation and displacement. Additionally, the Writers' Union and the translation of Russian works played a decisive role in shaping leftist discourse and propagandistic literature.

Keywords: Contemporary Afghan poetry, political events, Seventh of Saur (April ۲۷), Soviet invasion, Union of Writers.

رویدادهای تأثیرگذار سیاسی - اجتماعی دهه‌های

(۱۳۴۰ تا ۱۳۷۰ خورشیدی) بر شعر معاصر دری افغانستان

شمس الضحی صادقی^۱، زهرا اختیاری^۲، محمدجعفر یاحقی^۳

۱. دانشجوی دکتری گروه آموزشی زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، خراسان رضوی، ایران. رایانامه: shams.sadeqi1985@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، استاد گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، خراسان رضوی، ایران. رایانامه: ekhtiari@um.ac.ir

۳. استاد گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، خراسان رضوی، ایران. رایانامه: mjyahaghi@gmail.com

DOI: [10.22034/perlit.2026.69586.3873](https://doi.org/10.22034/perlit.2026.69586.3873)

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

این پژوهش بررسی می‌کند که چگونه شعر معاصر فارسی دری افغانستان در فاصله دهه‌های ۱۳۴۰ تا ۱۳۷۰ خورشیدی، بازتاب‌دهنده تحولات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی است. یافته‌ها نشان می‌دهد که شاعران بر اساس مواضع سیاسی و ایدئولوژیک خود واکنش‌های متفاوتی به این دگرگونی‌ها نشان داده‌اند. برخی با گفتمان رسمی مورد حمایت دولت هم‌راستا شده و در بازتولید ایدئولوژی حاکم مشارکت داشته‌اند. در حالی که گروه دیگر از طریق زبان نمادین و چندلایه شاعرانه، به بیان مقاومت پرداخته‌اند. شاعران منتقد، به بازتاب و بیان اعتراض و مقاومت در برابر ساختارهای قدرت مسلط پرداخته‌اند. در این دوره، شعر فراتر از کارکرد زیبایی‌شناختی خود، به رسانه‌ای مؤثر برای کنش اجتماعی-سیاسی و بخشی از حافظه جمعی بدل شده است. همچنین، از رهگذر ترجمه آثار ادبی روسی و فعالیت‌های نهادی اتحادیه نویسندگان حزب دموکراتیک خلق، شعر در خدمت تبلیغات سیاسی قرار گرفت؛ در حالی که شاعران منتقد، به بازتاب و بیان اعتراض و مقاومت در برابر ساختار قدرت مسلط پرداختند. پژوهش حاضر با رویکرد تاریخی-تحلیلی و بر پایه مطالعه‌ای نظام‌مند از طریق متون شعری در کنار منابع تاریخی، تحلیل جامع و نسبتاً نوآورانه از بازتاب رویدادهای سیاسی و اجتماعی در شعر معاصر افغانستان ارائه می‌دهد. این پژوهش با تلفیق دیدگاه‌های گفتمانی، زیبایی‌شناختی و اجتماعی-تاریخی در چارچوب تحلیل یک‌پارچه، به غنای مطالعات این حوزه می‌افزاید و درک عمیق‌تری از تعامل پویا میان شعر، ایدئولوژی و تجربه تاریخی در جریان‌های مختلف شعری فراهم آورده است.

کلیدواژه‌ها:

اتحادیه نویسندگان، تجاوز شوروی، رویدادهای سیاسی، شعر معاصر افغانستان، هفتم ثور.

استناد: صادقی، شمس‌الضحی؛ اختیاری، زهرا؛ یاحقی، محمدجعفر. (۱۴۰۴). رویدادهای تأثیرگذار سیاسی - اجتماعی دهه‌های (۱۳۴۰ تا ۱۳۷۰ خورشیدی) بر شعر

معاصر دری افغانستان. *زبان و ادب فارسی*، ۷۹ (۲۵۳)، ۴۶-۲۷. <http://doi.org/10.22034/perlit.2026.69586.3873>

© نویسنندگان.

ناشر: دانشگاه تبریز.

۱. مقدمه

شعر معاصر افغانستان در دهه ۱۳۴۰ تا ۱۳۷۰ خورشیدی، در بستری از دگرگونی‌های بنیادین سیاسی و اجتماعی شکل گرفت. رویدادهایی چون تظاهرات سوم عقرب ۱۳۴۴، کودتای هفتم ثور ۱۳۵۷، تهاجم ارتش شوروی، قیام ۲۴ حوت مردم هرات و جنگ‌های داخلی، نه تنها ساختار سیاسی کشور را متحول ساختند، بلکه به‌گونه مستقیم بر صورت‌بندی زبان، تخیل و گفتمان‌های شعری تأثیر گذاشتند. در این دوره، شعر از کارکرد زیبایی‌شناختی فراتر رفت و به رسانه‌ای برای اعتراض، مقاومت، بسیج سیاسی و شکل‌دهی به حافظه جمعی بدل شد. با وجود پژوهش‌هایی در زمینه شعر سوسیالیستی و بازتاب اجتماعی شعر در دهه‌های چهل تا هفتاد، هنوز مطالعه‌ای جامعی که بازتاب رویدادهای سیاسی و اجتماعی این سه دهه را در تمام جریان‌های شعری (چپ، اسلامی و شاعران مستقل) بررسی کند، انجام نشده است. این پژوهش در صدد پاسخ به این پرسش است که رویدادهای یادشده، چگونه در شعر معاصر فارسی‌دری افغانستان بازتاب یافته‌اند و چه رابطه‌ای میان تحولات سیاسی - اجتماعی و تحولات ساختاری و زبانی شعر وجود دارد.

۲. پیشینه تحقیق

پژوهش‌های مرتبط با شعر معاصر افغانستان، با وجود پرداختن به ابعاد مهم، عمدتاً در چارچوب‌هایی محدود و تک‌سویه باقی مانده‌اند. تابش (۱۳۹۳) در کتاب بحران‌های سیاسی افغانستان در شعر دری معاصر دری، با تکیه بر نظریه بحران سیاسی، زمینه‌های شکل‌گیری شعر متعهد را تبیین می‌کند، اما این تحلیل وی عمدتاً در سطح محتوایی باقی می‌ماند. پرتوی نادری (۱۳۹۹) در کتاب شعر پایداری و چگونگی آن در افغانستان؛ نیز شعر مقاومت را واکنش مستقیم به رویدادهای تاریخی دانسته و بر کارکرد ارتباطی آن تأکید دارد. همچنان محمد صدیق فرهنگ (۱۳۶۷) در کتاب افغانستان در پنج قرن اخیر، با ارائه روایت مستند از رویداد سوم عقرب ۱۳۴۴، بستر تاریخی لازم را فراهم می‌کند، اما به بازتاب‌های ادبی آن نمی‌پردازد؛ در حالی که بازنمایی این رویداد در شعر، به‌ویژه نزد شاعران چپ، اغلب با برجسته‌سازی ایدئولوژیک همراه است و شکاف میان روایت تاریخی و ادبی نشان می‌دهد. همچنین احمدشاه احمدزی (۱۳۹۱) در مقاله «جریان شعر رئالیسم سوسیالیستی افغانستان» از احمدشاه احمدزی (۱۳۹۱) و محمد صادق هدایت و قاسم‌زاده (۱۴۰۴) در مقاله «بازتاب مسائل اجتماعی در شعر شاعران سوسیالیستی افغانستان: مطالعه موردی مجله ژوندون» و نیز سالک و هم‌کاران (۱۴۰۱) در مقاله «وجه نمادین رنگ‌ها در جریان شعر سوسیالیستی افغانستان»، با تمرکز بر شعر سوسیالیستی و رویکرد غالباً توصیفی، از ارائه تحلیل جامع و تطبیقی بازمانده‌اند. بر این اساس، خلأ اصلی در نبود پژوهشی است که با رویکرد تطبیقی و جامع، دو قطب شعر حکومتی و مقاومت را هم‌زمان بررسی کرده و نقش نهادهای فرهنگی چون اتحادیه نویسندگان و ترجمه را در شکل‌گیری این گفتمان‌ها تحلیل کند. پژوهش حاضر در همین راستا، با تکیه بر جامعه‌شناسی ادبیات، به تحلیل این تعامل می‌پردازد.

۳. بحث

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که شعر معاصر فارسی‌دری افغانستان در فاصله دهه‌های ۱۳۴۰ تا ۱۳۷۰ خورشیدی، فقط یک پدیده زیبایی‌شناختی نبوده، بلکه به‌عنوان یک گفتمان تاریخی پویا عمل کرده است که هم متأثر از رویدادهای سیاسی بوده و هم خود

بر آن‌ها تأثیر گذاشته است. رویدادهای مهم، از جمله تظاهرات سوم عقرب ۱۳۴۴ خورشیدی، تهاجم شوروی و قیام‌های مردمی به‌گونه عمیق بر ابعاد موضوعی، زبانی و نمادین شعر تأثیرگذار بوده‌اند. یافته‌های کلیدی در این پژوهش، دوگانگی گفتنی است: شعر وابسته به حزب دموکراتیک خلق، با استفاده از نمادهای ساده و زبان تبلیغاتی، ایدئولوژی رسمی را بازتولید می‌کرد، در حالی که شعر مقاومت، با نمادپردازی چندلایه، رنج جمعی را بازتاب می‌داد و افق‌های نقد و اعتراض را گسترش می‌داد و تفاوت‌های ایدئولوژیک و راهبردهای زیبایی‌شناختی را آشکار می‌ساخت.

نهادهای فرهنگی، به‌ویژه اتحادیه نویسندگان و ترجمه‌های روسی، نقش تعیین‌کننده در شکل‌گیری شعر رسمی ایفا کردند. در مقابل، شاعران مستقل و مخالف سبک خود را بر اساس شرایط تولید تنظیم کردند: شعر داخلی، که زیر فشار سانسور و مواجهه مستقیم با خشونت بود، به زبان نمادین، متراکم و چندلایه تبدیل شد؛ در حالی که شعر مهاجرت، نسبتاً آزاد از محدودیت‌ها، شکل صریح و مستقیم به خود گرفت. شرایط تاریخی و اجتماعی به‌گونه اساسی بر ساختار و گفتمان شعر تأثیر گذاشت. از نگاه جامعه‌شناسی ادبیات، شعر این دوره، نه تنها رویدادها را بازتاب می‌داد، بلکه معنا تولید می‌کرد، وجدان جمعی را بسیج می‌نمود و حافظه تاریخی را تثبیت می‌کرد، که نمایانگر گذر از عملکرد محض زیبایی‌شناختی به عملکرد ادبی متعهد و مبتنی بر رویداد است. در نهایت، شعر معاصر افغانستان به‌عنوان یک نقطه تلاقی تاریخ، ایدئولوژی و زیبایی‌شناسی ظاهر می‌شود؛ میدانی گفتمانی و چندلایه که در آن متن‌های شعری به عرصه‌هایی برای مواجهه قدرت و مقاومت، بازنمایی حافظه جمعی و فهم تاریخ درهم‌تنیده فرهنگ و سیاست در افغانستان تبدیل می‌شوند.

۴. نتیجه‌گیری

این پژوهش نشان داد که شعر معاصر افغانستان در دهه‌های ۱۳۴۰ تا ۱۳۷۰ خورشیدی، از کارکرد زیبایی‌شناختی محض فراتر رفته و به ابزار محوری برای کنش سیاسی - اجتماعی و ثبت حافظه جمعی تبدیل شده است. در این دوره، شعر به دو قطب متضاد گفتمانی تقسیم گردید. از یک سو، شعر حکومتی وابسته به حزب دموکراتیک خلق که با زبان شعارگونه و نمادهای کلیشه‌ای، در خدمت تثبیت ایدئولوژی رسمی قرار گرفت؛ از سوی دیگر، شعر مقاومت با بهره‌گیری از نمادپردازی چندلایه و زبان انتقادی، صدای اعتراض به استبداد، اشغال و خشونت گردید. تمایز ساختاری میان شعر مقاومت داخلی و شعر مقاومت در مهاجرت، از دیگر یافته‌های مهم این پژوهش به‌شمار می‌رود. شعر داخلی به سبب سانسور و حضور مستقیم شاعر در متن رویدادها، زبان نمادین، فشرده و چندلایه یافته است، در صورتی که شعر مهاجرت با بیان روشن و خطابی، مضامین غربت و آوارگی را برجسته ساخته است. همچنین تحلیل نقش اتحادیه نویسندگان و ترجمه‌های روسی نشان داد که این نهادها و جریان‌های ترجمه، در جهت‌دهی به گفتمان چپ و بازتولید ادبیات تبلیغاتی نقش تعیین‌کننده‌ای داشته‌اند.

نوآوری پژوهش حاضر در رویکرد تطبیقی - تحلیلی آن است که با پوشش هم‌زمان دو قطب متضاد شعری و بررسی تأثیر نهادهای فرهنگی و جریان‌های ترجمه، تصویر جامع از شعر این دوره حساس از تاریخ افغانستان را ارائه کرده است.

منابع

- آتشی‌پور، مرضیه و وفایی، عباس‌علی (۱۳۹۹)، «تنازع گفتمانی گفتمان روشنفکری و گفتمان سیاسی در تعیین مؤلفه‌های ادبیات داستانی بعد از انقلاب اسلامی با تکیه بر ادبیات جنگ». متن پژوهی ادبی، سال ۲۴ (۸۳)، صص ۳۹-۷۰.
- اوحدی، علی (۱۳۷۱)، نگاهی به ادبیات معاصر دری در افغانستان. کپنهاگ، دانمارک: کانون فرهنگ ایران.
- باختری، واصف (۱۳۶۳)، اسطوره بزرگ شهادت. کابل: انجمن نویسندگان.
- _____ (۱۳۷۹)، دروازه‌ها بسته تقویم. به کوشش ناصر هوتکی، پشاور: پرنیان.
- پدرام، لطیف (۱۳۸۳)، یک‌سره بدخشانم با تو. تهران: عرفان.
- پنجشیری، غلام دستگیر (۱۳۶۳)، پیک دوستی. کابل: مطبوعه دولتی.
- پهلوان، چنگیز (۱۳۷۱)، نمونه‌های شعر امروز افغانستان. تهران: بنیاد نیشاپور.
- پیمان، فضل احمد پیمان (۱۳۹۴)، توفان خون. هرات: توانا.
- تابش، قنبرعلی (۱۳۹۳)، بحران‌های سیاسی افغانستان در شعر معاصر فارسی دری. امیری.
- تارش، عبدالاحمد (۱۳۶۸)، از شرار درد تا خشم ایمان. پشاور: مکتب‌الخدمات.
- ثروتی، بهروز (۱۳۹۲)، نگاهی به احوال و آثار واصف باختری. تهران: امیرکبیر.
- ثنا، نیک‌پی‌پور (۱۳۸۷)، کابل از دولت اسلامی تا جمهوری اسلامی. اصالت. <https://esalat.org>
- حیب، اسدالله (۱۳۶۲)، خط سرخ. کابل: انجمن نویسندگان.
- _____ (۱۳۶۴)، وداع با تاریکی. کابل: کمیته دولتی.
- خلیلی، خلیل‌الله (۱۳۶۴)، اشک‌ها و خون‌ها. اسلام‌آباد: رازینی فرهنگی سفارت جمهوری اسلامی ایران.
- _____ (۱۳۷۸)، کلیات اشعار. به کوشش عبدالحی خراسانی، تهران: بلخ.
- _____ (۱۳۷۸)، مثنوی هزاره اول یا غم‌نامه وطن. به کوشش محمود طاووسی، فارس: نوید شیراز.
- اخگر، قسیم (۱۳۸۹)، داستان‌نویسی افغانستان؛ از رونق تا کساد. هشت صبح. <https://lam.media/fa>
- داش، ایشور (۱۳۸۷)، «در گفت‌وگو با استاد رهنورد زریاب، استاد محب بارش و محمد افسر رهبین». کابل‌نات، سال ۴ (۸۷).
- _____ <https://kابلnet.af>
- دست‌غیب، عبدالعلی (۱۳۴۹)، هنر و واقعیت. تهران: سپهر.
- رحیمی، مصطفی (۱۴۰۱)، تعهد و آزادی. تهران: نیلوفر.
- روحی‌صفت، محسن (۱۴۰۲)، «تحولات افغانستان و قیام ۲۴ حوت ۱۳۵۷ مردم هرات». نیم‌روز، ۵ (۵۳ و ۵۴)، صص ۱۸-۲۱.
- رویین، رازق (۱۳۹۱)، سیمغ‌های بی‌آشیانه البرز. کابل: سعید.
- رویین، رامین (۱۴۰۱)، یادها و یادگارها. کابل: کاروان.
- ستوده، هدایت‌الله و شهبازی، مظفرالدین (۱۳۸۸)، جامعه‌شناسی در ادبیات فارسی. تهران: ندای آریانا.
- سرخا، سید ضیاء‌الحق (۱۳۸۲)، بی‌صدایی صدای دریاهاست. هرات: انجمن ادبی هرات.
- سرمد، داوود (۱۳۹۷)، سرود رزم پیام‌آوران. به کوشش اسد سنالیم: کابل: سعید.
- شفاهی، امان‌الله (۱۴۰۱)، جریان‌شناسی تاریخ معاصر افغانستان. کابل: امبیری.
- شیدا، عبدالحی (۱۳۷۶)، قافله بدر. به کوشش محمدحلیم تنویر، هالند: انستیتوت تحقیقات و بازسازی افغانستان در هالند.

- صدرایی، رقیه و صادقی، معصومه (۱۳۹۹)، «تحلیل گفتمان ناسیونالیستی در مجموعه اشعار احمد شاملو بر مبنای نظریه تحلیل لاکلا و موفه»، متن پژوهی ادبی، سال ۲۲ (۷۵)، صص ۱۷۶-۲۰۶.
- طنین، محمد ظاهر. (۱۳۸۴). افغانستان در قرن بیستم ۱۹۰۰-۱۹۹۶. تهران: محمد ابراهیم شریعتی افغانستانی.
- عاصی، قهار (۱۳۷۳)، «انجمن نویسندگان افغانستان و وضع کنونی آن». شعر، شماره (۱۴)، صص ۳۱-۳۲.
- _____ (۱۳۹۱)، کلیات اشعار. مشهد: بدخشان.
- عمرزی، مصطفی (۱۳۹۷)، «انتشارات رادوگا و پروگرس مسکو». روی. <https://rohi.af/news/۶۱۳۴۶?utm.com>
- غبرا، کمال الدین (۱۳۹۶)، دیوان کمال الدین غبرا. کابل: میوند.
- فانی، آریا (۱۳۹۳)، «روایت تعهد ادبی در شعر مقاومت افغانستان از رهگذر شعر خلیل الله خلیلی و پروین پژواک». ایران‌مگ: فصلنامه ایران‌شناسی، ۲۹ (۲).
- فخری، حسین (۱۳۷۹)، «سیر تحول داستان‌نویسی در افغانستان». وطن‌ادب: انتسیتوت تحقیقاتی ادبیات معاصر افغانستان. <https://watanadab.com/fa/tarykh-adbyat/>
- فرهنگ، محمد صدیق (۱۳۷۶)، افغانستان در پنج قرن اخیر. پشاور: آریانا آفست پرنترز.
- قوام احراری، محمد یوسف (۱۴۰۴)، شاهنامه‌سرایی در افغانستان. هرات: احراری.
- قویم، قیوم (۱۳۸۷)، مروری بر ادبیات معاصر فارسی دری. کابل: سعید.
- لطیف، رابعه و تکور، افضل (۱۳۶۵)، سرود همبستگی. کابل: اتحادیه نویسندگان.
- محسن (۱۳۹۳)، تاریخ مختصر پنج دهه افغانستان. کابل: محسن.
- مرادی، صاحب‌نظر (۱۴۰۳)، تاجیکان خراسان. ج ۳، مشهد: بدخشان.
- مصباح‌زاده، سید محمد باقر (۱۳۸۸)، تاریخ سیاسی مختصر افغانستان. مشهد: مرن‌دیز.
- موسوی مشکات، سید علی (۱۳۹۲)، نقد و تحلیل جریان‌های متأخر در شعر معاصر افغانستان با تأکید بر اشعار واصف باختر. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. اصفهان: دانشگاه اصفهان.
- موسوی جاوید، فاطمه (۱۳۹۵)، «در تعقیب جهانیان: بررسی تأثیر ترجمه آثار ادبی بر داستان معاصر افغانستان». فصلنامه فرهنگی، ادبی و هنری، شماره (۴)، صص ۸۲-۸۷.
- نادری، پرتو (۱۳۹۹)، شعر پایداری و چگونگی آن در افغانستان. کابل: سعید.
- نورانی، سید حسن (۱۳۹۲)، جامعه‌شناسی ادبیات با نگاهی به آثار جلال آل‌احمد. تهران: آفتاب اندیشه.

References:

- Āsī, Qahhār (۱۹۹۴). Anjoman-e Nevisandegān-e Afġānestān va Vaz'-e Konūnī-ye Ān (The Writers' Association of Afghanistan and Its Current Situation). Še'r, vol. ۱۴, pp. ۳۱-۳۲. [In Persian].
- Āsī, Qahhār (۲۰۱۲). Kolliyāt-e Aš'ār (Collected Poems). Mashhad: Badaxšān. [In Persian].
- Ātešpūr, Marziyeh, & Vafāyī, 'Abbās-'Alī (۲۰۲۰). Tanāzo'-e Goftemānī-ye Goftemān-e Rowšanfekrī va Goftemān-e Stāsī dar Ta'yīn-e Mo'allefehā-ye Adabiyāt-e Dāstānī Ba'd az Enqelāb-e Eslāmī bā Ta'kīd bar Adabiyāt-e Jang (The Discursive Conflict between Intellectual and Political Discourses in Determining the Components of Post-Revolutionary Fiction with Emphasis on War Literature). Matn-pazhuhi-ye Adabi, vol. ۲۴(۸۳), pp. ۳۹-۷۰. [In Persian].

- Axgar, Qāsem (۲۰۱۰). *Dāstānnevisī-ye Afġānestān: az Ravnaq tā Kasād* (Afghan Fiction Writing: From Prosperity to Decline). Hašt-e Sobh. <https://Am.media/fa> [In Persian].
- Bākhtarī, Vāsef (۱۹۸۴). *Ostūreh-ye Bozorg-e Šahādat* (The Great Myth of Martyrdom). Kabul: Anjoman-e Nevisandegān. [In Persian].
- Bākhtarī, Vāsef (۲۰۰۰). *Darvāzehā-ye Basteh-ye Taqvim* (The Closed Gates of the Calendar), ed. Nāšer Hūtakī. Peshawar: Parniyān. [In Persian].
- Dās, Īshvar (۲۰۰۸). *Dar Goftogū bā Ostād Rahnāvard Zaryāb, Ostād Moḥabb Bāreš va Muḥammad Afsar Rahbīn* (Conversation with Rahnāvard Zaryab, Moḥabb Baresh, and Mohammad Afsar Rahbin). *Kābolnāte*, vol. ۴, no. ۸۷. <https://kabulnet.af> [In Persian].
- Dast-e Ġayb, ‘Abd al-‘Alī (۱۹۷۰). *Honar va Vāqe’iyyat* (Art and Reality). Tehran: Sepehr. [In Persian].
- Fānī, Āryā (۲۰۱۴). *Ravāyat-e Ta’ahhod-e Adabī dar Še’r-e Moqāvemāt-e Afġānestān az Rāhgozar-e Še’r-e Xalīlollāh Xalīlī va Parvīn Pežvāk* (Narrative of Literary Commitment in Afghan Resistance Poetry through the Works of Khalilullah Khalili and Parvin Pezhvak). *Irān-Mag: Faslnāme-ye Irānšenāsī*, vol. ۲۹(۲). [In Persian].
- Farhang, Muḥammad Šiddīq (۱۹۸۸). *Afġānestān dar Panj Qarn-e Āxar* (Afghanistan in the Last Five Centuries). Peshawar: Āryānā Offset Printers. [In Persian].
- Faxrī, Ḥossein (۲۰۰۰). *Seyr-e Tahavvol-e Dāstānnevisī dar Afġānestān* (The Evolution of Fiction Writing in Afghanistan). *Vatanadab*. <https://watanadab.com/fa/> [In Persian].
- Ghubrā, Kamāl ud-Dīn (۲۰۱۷). *Dīvān-e Kamāl al-Dīn Ġobārā* (Divan of Kamāl al-Dīn Ġobārā). Kabul: Mayvand. [In Persian].
- Habīb, Asadollāh (۱۹۸۳). *Xatt-e Sorkh* (The Red Line). Kabul: Anjoman-e Nevisandegān. [In Persian].
- Habīb, Asadollāh (۱۹۸۵). *Vedā’ bā Tārīkī* (Farewell to Darkness). Kabul: Komite-ye Dawlat. [In Persian].
- Laṭīf, Rābe’e, & Ta’kur, Afzal (۱۹۸۶). *Sorūd-e Hambastegī* (Hymn of Solidarity). Kabul: Eteḥādiye-ye Nevisandegān. [In Persian].
- Mešbāhzāde, Seyyed Muḥammad Bāqer (۲۰۰۹). *Tārix-e Sīāsī-ye Moxtašar-e Afġānestān* (A Concise Political History of Afghanistan). Mashhad: Marendiz. [In Persian].
- Moḥsen (۲۰۱۴). *Tārix-e Moxtašar-e Panj Dahe-ye Afġānestān* (A Brief History of Five Decades of Afghanistan). Kabul: Moḥsen. [In Persian].
- Morādī, Šāḥeb Nažar (۲۰۲۴). *Tājīkān-e Xorāsān* (Tajiks of Khorasan), vol. ۳. Mashhad: Badaxšān. [In Persian].
- Mūsavī-ye Jāvīd, Fāṭemeh (۲۰۱۶). *Dar Ta’qīb-e Jahāniyān: Barrasī-ye Ta’sīr-e Tarjome-ye Āsar-e Adabī bar Dāstān-e Mo’āser-e Afġānestān* (In Pursuit of Globalization: Examining the Impact of Literary Translation on Contemporary Afghan Fiction). *Faslnāme-ye Farhangī, Adabī va Honarī*, vol. ۴, pp. ۸۲-۸۷. [In Persian].
- Mūsavī-ye Meškāt, Seyyed ‘Alī (۲۰۱۳). *Naqd va Tahlīl-e Jarāyān-hā-ye Motāaxxar dar Še’r-e Mo’āser-e Afġānestān bā Ta’kīd bar Aš’ār-e Vāsef Bākhtarī* (Critique and Analysis of Recent Currents in Contemporary Afghan Poetry with Emphasis on the Poems of Vāsef Bākhtari). Master’s thesis. Isfahan: University of Isfahan. [In Persian].

- Nāderī, Partow (۲۰۲۰). Še'r-e Pāydārī va Čegūnegī-ye Ān dar Afgānestān (Resistance Poetry and Its Characteristics in Afghanistan). Kabul: Sa'īd. [In Persian].
- Nūrānī, Seyyed Ḥasan (۲۰۱۳). Jāme'ešenāsi-ye Adabiyāt bā Negāhī be Āsar-e Jalāl Āl-e Aḥmad (Sociology of Literature with Reference to the Works of Jalāl Āl-e Aḥmad). Tehran: Āftāb-e Andīše. [In Persian].
- Omarzi, Mostafā (۲۰۱۸). Enteshārāt-e Rādugā va Progress-e Moscow (Raduga Publications and Moscow Progress). Rohi. <https://rohi.af/news/۶۱۳۴۶>
- Owḥādī, 'Alī (۱۹۹۲). Negāhī be Adabiyāt-e Mo'āser-e Dārī dar Afgānestān (A Survey of Contemporary Dari Literature in Afghanistan). Copenhagen: Kānūn-e Farhang-e Īrān. [In Persian].
- Pahlavān, Čangīz (۱۹۹۲). Nemūnehā-ye Še'r-e Emrūz-e Afgānestān (Samples of Contemporary Afghan Poetry). Tehran: Bonyād-e Nīšāpur. [In Persian].
- Panjšīrī, Gōlām Dastgīr (۱۹۸۴). Payk-e Dūstī (Messenger of Friendship). Kabul: Maṭba'a-ye Dawlat. [In Persian].
- Pedarām, Laṭīf (۲۰۰۴). Yeksāra-ye Badaxšānam bā To (I Am Entirely Badakhshan with You). Tehran: Erfān. [In Persian].
- Paymān, Fażl Aḥmad Paymān (۲۰۱۰). Tufān-e Xun (Storm of Blood). Herat: Tavānā. [In Persian].
- Qavām Ahrāri, Muḥammad Yūsuf (۲۰۲۰). Šāhnāme-sarāyī dar Afgānestān (Composition of the Šāhnāme in Afghanistan). Herat: Ahrāri. [In Persian].
- Qavim, Qayyūm (۲۰۰۸). Morūrī bar Adabiyāt-e Mo'āser-e Fārsī-ye Dārī (A Survey of Contemporary Persian-Dari Literature). Kabul: Sa'īd. [In Persian].
- Raḥīmī, Mošṭafā (۲۰۲۲). Ta'ahhod va Āzādī (Commitment and Freedom). Tehran: Nīlufar. [In Persian].
- Ruḥi-sifat, Moḥsen (۲۰۲۳). Taḥavvolāt-e Afgānestān va Qiyām-e ۲۴-e Ḥut-e ۱۳۵۷-e Mardom-e Herat (Developments in Afghanistan and the Uprising of the People of Herat on ۲۴ Ḥut ۱۳۵۷). Nimruz, vol. ۵(۵۳-۵۴), pp. ۱۸-۲۱. [In Persian].
- Ruyin, Rāmin (۲۰۲۲). Yād-hā va Yādegār-hā (Memories and Reminiscences). Kabul: Kārvān. [In Persian].
- Ruyin, Rāzeq (۲۰۱۲). Simorg-hā-ye Bi-āšiyāne-ye Alborz (Homeless Simurghs of Alborz). Kabul: Sa'īd. [In Persian].
- Šadrāyī, Roqayyeh, & Šādeqi, Ma'šumeh (۲۰۲۰). Tahlīl-e Goftemān-e Nāsiyunālistī dar Majmu'e-ye Aš'ār-e Aḥmad-e Šāmlu bar Mabnā-ye Naẓariye-ye Tahlīl-e Lāklā va Mūf (Nationalist Discourse Analysis in the Poetry of Ahmad Šāmlu Based on the Theory of Laclau and Mouffe). Matn-pazhuhi-ye Adabi, vol. ۲۲(۷۰), pp. ۱۷۶-۲۰۶. [In Persian].
- Sanā, Nik-Pipour (۲۰۰۸). Kabul az Dowlat-e Eslāmī tā Jomhurī-ye Eslāmī (Kabul from the Islamic State to the Islamic Republic). Kabul: Esālat. <https://esalat.org> [In Persian].
- Sarmad, Dāvud (۲۰۰۸). Sorud-e Razm-e Payām-āvarān (Battle Hymn of the Messengers), ed. 'Asad Senālim. Kabul: Sa'īd. [In Persian].
- Thuruti, Behruz (۲۰۱۳). Negāhī be Aḥvāl va Āsar-e Vāsef Bākhtari (A Study of the Life and Works of Vāsef Bākhtari). Tehran: Amir Kabir. [In Persian].

- Sotūde, Hedāyatollāh, & Šahbāzi, Mazyār al-Dīn (۲۰۰۹). Jāme'e-šenāsī dar Adabiyāt-e Fārsī (Sociology in Persian Literature). Tehran: Neda-ye Aryānā. [In Persian].
- Saxā, Sayyid Ziyā' al-Haqq (۲۰۰۳). Bi-sedāyī-ye Sedā-ye Daryā-hā-st (The Silence of the Seas' Voices). Herat: Herat Literary Society. [In Persian].
- Šafāhī, Amānullāh (۲۰۲۲). Jarāyān-šenāsī-ye Tārīkh-e Mo'āser-e Afgānestān (Analysis of Currents in Contemporary Afghan History). Kabul: Emiri. [In Persian].
- Šidā, 'Abd al-Ḥayy (۱۹۹۷). Qāfile-ye Badr (The Badr Caravan), ed. Muḥammad Ḥālim Tanvīr. Amsterdam: Afghanistan Research and Reconstruction Institute. [In Persian].
- Tilly, Charles. (۱۹۷۸). From Mobilization to Revolution. Massachusetts: Addison-Wesley.
- Tābeš, Qanbar-'Alī (۲۰۱۴). Bohrān-hā-ye Siāsī-ye Afgānestān dar Še'r-e Mo'āser-e Fārsī-ye Dārī (Political Crises of Afghanistan in Contemporary Persian-Dari Poetry). Kabul: Emiri Publications. [In Persian].
- Tanin, Muḥammad Zāher (۲۰۰۵). Afgānestān dar Qarn-e Bistom, ۱۹۰۰-۱۹۹۶ (Afghanistan in the Twentieth Century, ۱۹۰۰-۱۹۹۶). Tehran: Šari'ati Afgānestāni. [In Persian].
- Tārešī, 'Abd al-Aḥmad (۱۹۸۹). Az Šarār-e Dard tā Xašm-e Emān (From the Spark of Pain to the Wrath of Faith). Peshawar: Maktab al-Khidmat. [In Persian].
- Xalili, Xalilullāh (۱۹۸۵). Ašk-hā va Xun-hā (Tears and Blood). Islamabad: Iranian Cultural Office. [In Persian].
- Xalili, Xalilullāh (۱۹۹۹a). Kolliyāt-e Aš'ār-e Ostād Xalilullāh Xalili (Complete Poems), ed. 'Abd al-Ḥayy Khorāsāni. Tehran: Nashr-e Balkh. [In Persian].
- Xalili, Xalilullāh (۱۹۹۹). Masnavi-ye Hezāre-ye Avval yā Qam-nāme-ye Vatan (The First Millennium Masnavi, or Lament of the Homeland), ed. Maḥmud Tavusi. Shiraz: Navid Shiraz. [In Persian].